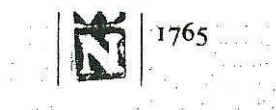

BORNSE AVONDMAALSBEKERS EN HUN HISTORIE

De drie fraaie zilveren avondmaalsbekers van de Nederlands Hervormde kerk te Borne, zijn aanleiding geweest na te gaan, waar en door wie zij werden vervaardigd en hoe zij in Borne terecht zijn gekomen.

Jaren lang was er een band tussen de eigenaars van de havezathe Weleveld te Zenderen en de Nederlands hervormde kerk te Borne. De kasteelheer bezat het z.g. collatierecht en moest o.a. zijn goedkeuring hechten aan het benoemen van een dominee of pastoor, koster, organist en schoolmeester. Daarnaast had hij het recht op een paar banken en begraving in de kerk. Deze rechten gingen telkens over, al dan niet door vererving, op een volgende kasteelheer.

De laatste bewoners van Weleveld waren leden van de familie van Hambroick, een oorspronkelijk uit het Rijnland afkomstig geslacht. Het echtpaar Robert Hendric van Hambroick en Amalia Sofia Herberdina von Rhoeder, schonken in het jaar 1765 twee identieke zilveren avondmaalsbekers aan de kerk. Beide bekers zijn gekeurd met hebben de volgende merken: Mt.= meesterteken, een boom in een ovaal schild (Jan Pereboom); jaarletter N (1765) in een gekroond vierkant schild en een provinciaalkeur van Friesland met twee boven elkaar geplaatste lopende leeuwen in een gekroond rechthoekig schild + een trembleersteek.

Dit is de afbeelding van de gebruikte jaarletter, vanaf ± 1500 in gebruik. Elk jaar had zijn eigen letter. Was het alfabet opgebruikt dan begon men opnieuw met de letter A maar dan in een andere uitvoering.

Dit is de afbeelding van het gebruikte Provinciewapen van Friesland.

Deze afbeelding toont een voorbeeld van een trembleersteek, dit is een uitgestoken zigzaggroef, vaak te zien op de onderzijde van een zilveren voorwerp. Dit werd aangebracht om een kleine hoeveelheid zilver af te kunnen nemen en dit te vergelijken met een ander stukje zilver waarvan het gehalte reeds vaststond.

Om fraude tegen te gaan werd er in Nederland vanaf ongeveer 1382 gekeurd en gemerkt. Dat gebeurt tot op heden nog. De officiële instantie hiervoor is Het Waarborg te Gouda.

De hoogte van de bekers bedraagt 11,5 cm; de diameter van de geprofileerde voet is 5,7 cm en de diameter van de bovenzijde is 9,1 cm. Op het gladde bekervormige lichaam is, in twee ovale schilden, een gekroond alliantiewapen van het echtpaar Van Hambroick-von Rhoeder aangebracht; beide schilden zijn in een cartouche geplaatst met daaronder een banderol, waarop het jaartal 1765 staat gegraveerd. In het linker wapenschild is een staande gekroonde leeuw (Van

De bekers van de familie Van Hambroick.

Hambroick) in het rechter schild, in een schuine band, drie rozen (Von Rhoeder).

Dat de bekers in Leeuwarden zijn aangeschaft, mag worden afgeleid uit het feit, dat beide echtelieden aan het stadhoudelijk hof waren verbonden, respectievelijk als opperhofmeester en als hofdame van Prinses Marie Louise van Nassau-van Hessen Kassel. Van de schenking van deze twee bekers is een document in het archief van de Ned. Herv. Kerk te Borne aanwezig.

Van de derde avondmaalsbeker is geen document in de archieven te vinden. Zoals eerder vermeld, had de kasteelheer een belangrecht bij benoemingen van een dominee etc. in Borne. Hieruit mag waarschijnlijk (?) geconcludeerd worden dat deze derde beker door de toenmalige bewoner van het kasteel, Gosen Heidenreich Schele van Weleveld, aan de kerk geschonken is. De familie Schele speelde al ruim 200 jaar een belangrijke rol in Borne, getuige ook de aanwezige graven in de kerk. Gosen Heidenreich Schele van Weleveld schonk in 1645 en 1675 een luidklok aan de kerk. Hij was gehuwd met Agnes van Schade tot IJhorst, die uit de omgeving van Zwolle kwam.

De derde avonsmalsbeker.

Jaap Grootenboer ontdekte in de archieven van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Utrecht, de volgende gegevens over deze derde beker:

Avondmaalsbeker: hoog 19 cm. diam. voet 9,1 cm., diam. monding 13,2 cm.

Merken: kruis in schild = stadsteken Zwolle, zie naslagwerk Voet nr. 3

Jaarletter V = 1619 of 1663

Onduidelijke monogram R = onbekend meesterteken

Trembleersteek

Een gedetailleerde omschrijving van de beker, wordt verderop in dit verhaal gegeven.

Tot begin 1999 waren de meningen verdeeld over de maker van deze derde beker. De aankondiging van de zilvertentoonstelling, over de zilvermeden en hun werk, van de vier Hanzesteden, Zutphen, Zwolle, Kampen en Deventer, maakte de herkomst van deze beker weer actueel. Jaap Grootenboer nam contact op met de heer Dubbe uit Deventer, medeorganisator van de tentoonstelling "Glans langs de IJssel" en zilverkenner bij uitstek. Nader onderzoek leerde dat de derde beker is gemaakt door de Zwolse zilversmid Gerard van Rickinga, vandaar het monogram met de letter R.

Gerard van Rickinga kreeg in 1646 het Zwolse burgerschap. Hij was gehuwd met Engeltien van Meiden. Van hem is bekend dat hij drie bekers voor overleden raadsheren maakte. Deze zijn helaas in 1672 in de smeltkroes terecht gekomen. Wel zijn enige avondmaalsbekers van deze zilversmid bewaard gebleven.

Voor het Friese Tjalleberd, waar hij familie had wonen, maakte Van Rickinga een avondmaalsbeker met prachtig graveerwerk, evenals voor de Nederlandse Hervormde kerk te Ruinen en te **Borne**. Op de onderzijde van de bodem van de Bornse beker staat o.a. het

stadswapen van Zwolle, de jaarletter V = 1663 en het meesterteken, een R in een ovaal schildje + een trembleersteek. Rondom de merken staat gegraveerd **Bornsche kerken beker.**

Gerard van Rickinga maakte bij het vervaardigen van de avondmaalsbekers waarschijnlijk gebruik van koper-gravures van Maarten de Vos van wie we hiernaast een prent laten zien.

Beschrijving van de voorstelling op de beker:

De beker staat op een geprofileerde rand, naar boven afgesloten met een getande lijst. Op het naar boven verwijdende lichaam van de beker worden in vier ovale cartouches de vier evangelisten met hun symbolen afgebeeld:

- 1 Lezend naar rechts, met nimbus en engel: **Mattheus.**
- 2 Schrijvend op tablet, naar rechts, met nimbus en op de achtergrond een stad. Aan de voeten ligt een gevleugelde leeuw: **Marcus.**
- 3 Schrijvend, met nimbus en liggende os. Op de achtergrond een tempel waarvan het portaal geopend is: **Lucas.**
- 4 Schrijvend naar rechts, hoofd naar links gedraaid, nimbus en adelaar met inktpot/koker in de bek: **Johannes.**

Hiermede is het raadsel over de maker van de derde Bornse avondmaalsbeker opgelost, maar wat blijft is de onzekerheid over een schriftelijk bewijs van de schenker van de beker. Buiten de historische waarde, vertegenwoordigen dit soort avondmaalsbekers een behoorlijke financiële waarde, hetgeen voor de eigenaar, de Nederlands Hervormde kerk van Borne een grote mate van zorgvuldigheid vereist.

Met dank aan eenieder die belangeloos heeft meegewerkt om dit artikel mogelijk te maken.

H.W. Temmink.

Bronnen:

1. Mededelingen van Jaap Grootenboer.
2. Archief Ned. Hervormde Kerk Borne.

Zes dagen laank is het gen zundag